

**Recenzja**  
**dorobku naukowego, dydaktycznego i organizacyjnego**  
**dr Małgorzaty Moszyńskiej w postępowaniu habilitacyjnym**  
**w dziedzinie nauk społecznych, w dyscyplinie pedagogika**

Podstawa sporządzenia recenzji:

- Uchwała nr 301 Rady Naukowej Dyscypliny Pedagogika Uniwersytetu Gdańskiego z dnia 6 maja 2026 r. w sprawie nadania dr Małgorzacie Moszyńskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika

**1. Sylwetka naukowa i zawodowa Kandydatki**

Pani dr Małgorzata Moszyńska jest zatrudniona na stanowisku adiunkta w grupie pracowników badawczo-dydaktycznych Akademii Nauk Stosowanych w Elblągu (wcześniej: Państwowa Wyższa Szkoła Zawodowa) od 12 lutego 2015 roku, zaś od 12 lutego 2023 roku jest także adiunktem w Instytucie Pedagogiki Specjalnej, Wydziału Nauk Społecznych, Uniwersytetu Gdańskiego.

Jednocześnie, łącząc pracę badawczą z praktyką pedagogiczną, pracuje jako pedagog specjalny w Poradni Zdrowia Psychicznego dla Dzieci oraz w Centrum Diagnostyki, Leczenia i Terapii Autyzmu przy Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie. Widać, że Kandydatka świadomie kształtuje swoją ścieżkę zawodową, dlatego od wielu lat angażuje się jako pedagog specjalny i logopeda w różnych centrach w Wojewódzkim Specjalistycznym Szpitalu Dziecięcym w Olsztynie, Zespole Placówek Edukacyjnych w Olsztynie jak również w Wojewódzkim Zespole Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie.

**Ad1.1. Ocena spełnienia wymagania, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 1 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (Dz. U. z 2024 r., poz. 1571 z późn. zm.)**

Kandydatka spełnia wymagania, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 1 ustawy, bowiem w 2016 roku uzyskała stopień doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki, na podstawie dysertacji „Środowisko szkolne w narracjach uczniów z Zespołem Aspergera” napisanej pod kierunkiem prof. dra hab. Amadeusza Krause. Recenzentami jej rozprawy doktorskiej byli dr hab. Sławomira Sadowska, prof. UG oraz dr hab. Zdzisława Janiszewska-Nieścioruk, prof. UZ.

Dodatkowo pani Małgorzata Moszyńska zdobyła wykształcenie uzupełniające, które można uznać za ważne dla jej rozwoju naukowego i zawodowego:

- Studium terapii osób z Autyzmem i ich Rodzin, SYNAPSIS, styczeń 2001 r.
- Podyplomowe Studia Logopedyczne, Uniwersytet Gdański, 10 lipca 2004 r.
- Podyplomowe Studia Neurologopedyczne, Uniwersytet Gdański, 15 września 2022 r.

## 2. Ocena dorobku i aktywności naukowej

Pani dr Małgorzata Moszyńska podaje „Cała moja aktywność naukowa oraz zawodowa tworzy metodologicznie spójną całość łącząc działania badawcze, diagnostyczno-terapeutyczne oraz edukacyjne. Obszary te pozostają we wzajemnym powiązaniu i tworzą spójny model pracy ukierunkowany na poprawę jakości życia osób ze spektrum autyzmu, a zarazem na systemowe doskonalenie i rozwój rozwiązań wspierających tę grupę społeczną (Autoreferat s. 29).

Zgodnie z powyższym stwierdzeniem Kandydatka pozostaje zaangażowana jako oligofrenopedagog w Poradni Autyzmu przy Wojewódzkim Zespole Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie, na Oddziale Psychiatrii Dziecięcej przy Wojewódzkim Zespole Lecznictwa Psychiatrycznego w Olsztynie, jako logopeda w Zespole Placówek Edukacyjnych w Olsztynie oraz edukator realizujący szkolenia dla kadry nauczycielskiej i rodziców w ramach programów rozwojowych realizowanych we współpracy z Wydziałem Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta w Olsztynie.

Przed doktoratem podejmuje problematykę pomocy pedagogicznej dzieciom z alkoholowym zespołem płodowym (FAS), analizując potrzeby nie tylko samych dzieci, ale również ich otoczenia (rodzina, szkoła). Artykuł: „Pomoc pedagogiczna dzieciom z FAS” został opublikowany w czasopiśmie *Szkice Humanistyczne* w 2008 roku, t. 8. Zajmuje się również społecznym funkcjonowaniem osób z wadami rozwojowymi twarzoczaszki oraz terapią logopedyczną w zakresie rozszczepów i ortognatyki. Opublikowała dwa teksty w monografii zbiorowej „Relacje i doświadczenia społeczne osób z niepełnosprawnością”, będącej ósmym tomem serii *Dyskursy Pedagogiki Specjalnej*.

W latach 2015–2019 Kandydatka współpracuje z interdyscyplinarnym zespołem badaczy reprezentujących nauki biologiczne i medyczne w celu głębszego zrozumienia uwarunkowań funkcjonowania osób z autystycznym spektrum zaburzeń, w kontekstach edukacyjnym i społecznym. Wraz z zespołem przygotowuje sześć publikacji naukowych, w których analizuje wybrane biologiczne i biochemiczne uwarunkowania funkcjonowania osób z autystycznym spektrum zaburzeń. „Influence of candidate polymorphisms on the dipeptidyl peptidase IV and  $\mu$ -opioid receptor genes expression in aspect of the  $\beta$ -casomorphin-7 modulation functions in autism” (2015) i „Vitamin D Receptor Gene Polymorphisms Associated with Childhood Autism” (2017) w piśmie *Brain Sciences*, Vol. 7. Następnie: „Polymorphisms rs6313 and rs6314 in serotonin receptor gene (HTR2A) and serotonin concentration in autistic children”, „Role of milk-derived opioid peptides and proline dipeptidyl peptidase-4 in autism spectrum disorders”, „Serum cytokine levels in children with spectrum autism disorder: differences in pro- and anti-inflammatory balance” oraz „A novel concept of immunological and allergy interactions in autism spectrum disorders: molecular, anti-inflammatory effect of osthole”. W podjętych badaniach analizowano wybrane aspekty funkcjonowania układu serotonergicznego, metabolicznego i immunologicznego, ujmując je jako element biopsychospołecznego modelu rozumienia trudności rozwojowych u osób z autystycznym spektrum zaburzeń. Podejmowane przez zespół z udziałem pani dr Moszyńskiej badania umożliwiają wprowadzenie do terapii wytycznych dotyczących diety, suplementacji i procedur diagnostycznych, co może przyczynić się do poprawy funkcjonowania osób z autystycznym spektrum zaburzeń. Można uznać, że kończąc przygotowanie rozprawy

doktorskiej pani M. Moszyńska angażuje się we współpracę z interdyscyplinarnym zespołem badawczym, co świadczy o jej rozwoju naukowym.

Kandydatka przygotowała także we współpracy z Arkadiuszem Gut i Natalią Reszuta, artykuł: „Who is a creative person? Conceptualisation of creativity by people with autism spectrum disorder” opublikowany w czasopiśmie *Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej* (2019).

Pani dr Małgorzata Moszyńska jest członkiem Zespołu Eksperckiego Pedagogiki Specjalnej przy Sekcji Pedagogiki Specjalnej Komitetu Nauk Pedagogicznych Polskiej Akademii Nauk w kadencji 2024-2027.

W latach 2018 do 2021 pełni funkcję eksperta w międzynarodowym projekcie „ChildIN” realizowanym w ramach Projektu Erasmus+, którego celem było wypracowanie innowacyjnych rozwiązań w zakresie szkoleń europejskich opiekunów dzieci ze spektrum autyzmu. Podstawowymi rezultatami projektu było wypracowanie ram kompetencji niezbędnych dla opiekunów, Internetowa Baza danych [www.childin.eu/database](http://www.childin.eu/database). Z kolei z ramienia samorządu województwa warmińsko-mazurskiego pani M. Moszyńska należy do Europejskiej Sieci Współpracy Regionów w zakresie Badań i Innowacji ERRIN. Niniejsza sieć umożliwia wymianę wiedzy, międzyregionalną współpracę, realizację projektów oraz rozwijanie potencjału badawczo-innowacyjnego, wzmacniając konkurencyjność placówek terapeutycznych oraz leczniczych.

Od listopada 2023 r. do marca 2024 r. odbyła staż naukowy realizowany w ramach działań naukowych, konsultacyjnych oraz szkoleniowych organizowanych przez Katedrę Kognitywistyki na wydziale Filozofii i Nauk Społecznych w Instytucie Badań Informacji i Komunikacji na Uniwersytecie Mikołaja Kopernika w Toruniu. Staż miał na celu zgłębienie interdyscyplinarnej perspektywy badawczej w obszarze komunikacyjnych i poznawczych uwarunkowań funkcjonowania osób z autystycznym spektrum zaburzeń, jak również doskonalenie kompetencji metodologicznych związanych z badaniami nad narracją oraz przetwarzaniem informacji.

Brak danych o zagranicznych stażach naukowych.

Kandydatka wykonała recenzje artykułów opublikowanych w pismach *Children*, *International Journal of Environmental Research and Public Health* (8 recenzji) oraz *Children*, *Brain Sciences*, *Journal of Clinical Medicine*, *International Journal of Environmental Research and Public Health* (9 recenzji).

W okresie po uzyskaniu stopnia doktora Kandydatka regularnie uczestniczy w kilkunastu konferencjach przedstawiając wyniki podejmowanych badań. Należą do nich m.in:

- *Interdyscyplinarne konteksty pedagogiki specjalnej* - Miejsce Innego we współczesnej refleksji naukowej (Poznań, 19-20 kwietnia 2017) „Środowisko szkoły w narracjach uczniów z zespołem Aspergera – wnioski z badań”;
- *Dyskursy pedagogiki specjalnej* (Gdańsk, 10-12 maja 2017) „Niepełnosprawność wobec zmiany wobec niepełnosprawności”;
- *O inkluzji i wykluczaniu - środowiska włączające w perspektywie pedagogiki specjalnej i pedagogiki społecznej* (Warszawa, 22-23 marca 2018) Referat z dr Beatą Antoszewską „Uczeń z niepełnosprawnością a inkluzja. Wymiar teoretyczny i praktyczny pracy nauczycieli w szkole przyszpitalnej”

- *Bilans zysków i strat. Oblicza inkluzji społecznej i edukacyjnej osób z niepełnosprawnością – od ideologii do codzienności* (Ustroń, 16-17 kwietnia 2018) Referat „Szkoła przyszpitalna w procesie inkluzji. Doświadczenia kadry pedagogicznej”
- *Horyzonty pedagogiczne - Od (nie)pełnosprawności do różnorodności. W poszukiwaniu optymalnych rozwiązań w edukacji, rehabilitacji i wsparciu* (Olsztyn, 5-6 czerwca 2018) Referat „Protokół postępowania wobec osoby z Autystycznym Spektrum Zaburzeń jako rozwiązanie diagnostyczno-rehabilitacyjno-edukacyjne.”
- *(Re)konstrukcje pedagogiki akademickiej - troski, nadzieje, perspektywy* (Olsztyn, 12–13 września 2019). Referat „Interdyscyplinarny kontekst pedagogiki specjalnej w aspekcie kształcenia”
- *Edukacja włączająca - wyzwaniem nowoczesnej szkoły* (Nowy Dwór Gdański, 22 września 2022) „Ekonomiczny wymiar edukacji włączającej”
- *International Interdisciplinary Scientific Conference: Acceptance, Participation, Social Solidarity – interdisciplinary challenges in creating of community for all* (Warszawa, 15 grudnia 2022)
- *Edukacja w codzienności – Uczniowie z autyzmem w tym z zespołem Aspergera w szkole/placówce ogólnodostępnej* (Elbląg, 23 listopada 2023) „Autystyczne Spektrum Zaburzeń w narracji medialnej versus procedury diagnostyczne”
- *XII Ogólnopolski Zjazd Pedagogiczny. Człowieczeństwo jako problem pedagogiki i zadanie wychowania* (Olsztyn, 16-18 września 2025) Referat „Ilościowy wzrost populacji osób z autystycznym spektrum zaburzeń wyzwaniem diagnostycznym, edukacyjnym i systemowym”.

Z kolei aktywność zawodowa pani Małgorzaty Moszyńskiej wyraża się w pracy logopedycznej oraz działalności szkoleniowej i edukacyjnej skierowanej do nauczycieli, specjalistów oraz rodziców dzieci z niepełnosprawnościami.

Pozytywnie należy ocenić rozwój naukowy i zawodowy Kandydatki po uzyskaniu stopnia doktora nauk społecznych w zakresie pedagogiki. Na szczególną uwagę zasługuje systematyczne zaangażowanie Kandydatki w działalność naukową, w tym udział w zespołach badawczych oraz aktywność konferencyjna. Podejmowane przez nią przedsięwzięcia obejmują zarówno problematykę pedagogiczną, bezpośrednio związaną z reprezentowaną dyscypliną, jak i szersze zagadnienia o charakterze medycznym i społecznym. Jej zaangażowanie w prace zespołów badawczych wskazuje na gotowość do podejmowania współpracy naukowej oraz aktywnego uczestnictwa w realizacji przedsięwzięć. Jednocześnie dobrze świadczy o jej kompetencjach w zakresie poszukiwania, rozpoznawania i podejmowania aktualnych problemów badawczych wymagających interdyscyplinarnego ujęcia.

Przy czym należy zauważyć, że aktywność konferencyjna Pani Moszyńskiej koncentruje się w znacznym stopniu na wydarzeniach o zasięgu krajowym i regionalnym. W tym kontekście za pożądane można uznać dalsze umiędzynarodowienie aktywności naukowej, w szczególności poprzez zwiększenie udziału w międzynarodowych konferencjach naukowych, projektach badawczych oraz rozwijanie współpracy z zagranicznymi ośrodkami akademickimi.

Całościowo aktywność naukową i zawodową Pani Moszyńskiej należy postrzegać jako ciągłą, systematyczną i wielokierunkową. Jej zaangażowanie w działalność zespołów

badawczych oraz aktywność konferencyjna stanowią wartościowe elementy rozwoju naukowego Kandydatki. Jednocześnie intensyfikacja współpracy międzynarodowej i zwiększenie obecności w międzynarodowym obiegu naukowym mogłyby przyczynić się do dalszego wzmocnienia rozpoznawalności oraz znaczenia jej dorobku.

Zaangażowanie Pani Małgorzaty Moszyńskiej w działalność naukową związaną z dziedziną nauk medycznych stanowi wartościowy element jej aktywności badawczej, jednak jego znaczący udział w całokształcie podejmowanych przedsięwzięć może prowadzić do pewnego rozproszenia profilu naukowego Kandydatki. W konsekwencji aktywność ta w pewnym stopniu ogranicza możliwość koncentrowania dorobku na problematyce pedagogicznej, która (zgodnie z wybraną dyscypliną) powinna stanowić zasadniczy obszar jej specjalizacji naukowej. Z punktu widzenia dalszego rozwoju naukowego zasadne wydaje się zatem silniejsze ukierunkowanie aktywności badawczej na zagadnienia pedagogiczne oraz wyraźniejsze eksponowanie ich znaczenia w całokształcie dorobku Kandydatki.

### **3. Ocena spełnienia wymagania, o którym mowa w art. 219 ust. 1 pkt 2 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1571 z późn. zm.)**

Głównym osiągnięciem pani dr Małgorzaty Moszyńskiej jest cykl powiązanych tematycznie publikacji: „Edukacyjne, środowiskowe, systemowe oraz populacyjne konteksty funkcjonowania uczniów i dorosłych z autystycznym spektrum zaburzeń”.

W skład podanego przez Kandydatkę do oceny cyklu wchodzi publikacje naukowe, które ukazały się w latach 2017-2025 (1 monografia autorska i 5 artykułów badawczych, w tym 2 artykuły w metodologii ilościowej i 3 artykuły w metodologii jakościowej). Na ww. cykl składają się następujące publikacje:

- Moszyńska M., Autyzm: system diagnozy, edukacji i wsparcia jako determinanta aktywności zawodowej osób z autystycznym spektrum zaburzeń w Polsce wobec wybranych systemów europejskich, Oficyna Wydawnicza Impuls, Kraków, 2025, ISBN 978-83-8294-417-4
- Moszyńska M., Doświadczenie życia przez mężczyznę z autystycznym spektrum zaburzeń, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, 2025, nr 53, s.127-143. DOI:10.26881/ndps.2025.53.08
- Moszyńska M., Changes in the population of people with autism spectrum disorder in Poland between 2012 and 2023, “Polish Annals of Medicine - Rocznik Medyczny”, 2025, vol. 32, nr 1, s.116-120. DOI:10.29089/paom/204200
- Moszyńska M., Zmiany w populacji osób w spektrum autyzmu: analiza danych zastanych z Centrum Diagnozy, Leczenia i Terapii Autyzmu w Olsztynie, „Człowiek Niepełnosprawność Społeczeństwo”, 2024, vol. 64, nr 2, s. 91-99. DOI:10.71358/cns.1987
- Moszyńska M., Uczeń z zespołem Aspergera w aspekcie środowiska szkoły ogólnodostępnej w narracji własnej oraz w opiniach nauczycieli, „Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej”, 2018, nr 30, s. 249-258. DOI:10.4467/25439561
- Moszyńska M., School environment in the Asperger Syndrome students narration, research conclusions, „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej”, 2017, nr

Monografia autorska została opublikowana w Wydawnictwie Impuls, które znajduje się w wykazie wydawnictw publikujących recenzowane monografie naukowe Ministra Nauki i Szkolnictwa Wyższego (poziom I – 80 punktów, unikatowy identyfikator wydawnictwa: 45100). Recenzentami wydawniczymi są dr hab. Anna Prokopiak, prof. UMCS i prof. dr hab. Teresa Żółkowska. Monografia składa się ze strony tytułowej, spisu treści, wstępu, sześciu rozdziałów, bibliografii, spisu tabel i noty o autorce. Brakuje spisu treści i abstraktu w języku angielskim.

Artykuły pani M. Moszyńska opublikowała w:

- ogólnopolskim kwartalniku "Niepełnosprawność. Dyskursy Pedagogiki Specjalnej" (Punkty MEiN: 40) wydawanym w Uniwersytecie Gdańskim;
- czasopiśmie "Polish Annals of Medicine - Rocznik Medyczny" wydawanym w Uniwersytecie Warmińsko-Mazurskim w Olsztynie (Punkty MEiN: 100);
- tomie „Człowiek - Niepełnosprawność - Społeczeństwo” wydawanym w Akademii Pedagogiki Specjalnej im. Marii Grzegorzewskiej (Punkty MEiN: 40);
- czasopiśmie „Interdyscyplinarne Konteksty Pedagogiki Specjalnej” wydawanym w uniwersytecie im. Adama Mickiewicza w Poznaniu (Punkty MEiN: 20).

Kandydatka przedstawia podejmowane badania w polskich, punktowanych pismach naukowych i publikuje głównie w swoim środowisku naukowym (Uniwersytet Gdański, Uniwersytet Warmińsko-Mazurski w Olsztynie). Co można uznać za pozostawanie w silnym związku ze swoim środowiskiem macierzystym, ale także za brak prezentacji wyników swoich badań na forum międzynarodowym w naukowych czasopismach zagranicznych.

Podany przez Kandydatkę do oceny cykl publikacji poświęcony jest problematyce życia i funkcjonowania osób w spektrum autyzmu. Przy czym pani Małgorzata Moszyńska nie podejmuje swoich badań jedynie w pedagogice, ale ambitnie sięga do interdyscyplinarnych kontekstów i zróżnicowanych uwarunkowań diagnostycznych, społecznych, kulturowych, psychologicznych i medycznych. Kandydatka wskazuje, że jej „badania wpisują się nie tylko w obszar pedagogiki specjalnej, ale również we współczesne nurty badań nad neuroróżnorodnością, bioekologiczne ujęcia rozwoju oraz wyspecjalizowane badania nad niepełnosprawnością” (Autoreferat s. 3). Co można uznać za próbę szerokiego umiejscowienia dorobku badawczego Kandydatki w kilku wzajemnie uzupełniających się dyscyplinach naukowych. Mocno podkreśla, że jej badania nie ograniczają się wyłącznie do pedagogiki specjalnej, lecz mają charakter interdyscyplinarny, chociaż zasadniczym punktem odniesienia do jej badań jest problematyka osób z niepełnosprawnościami, ich funkcjonowania, rozwoju, edukacji, wsparcia lub uczestnictwa społecznego. Kandydatka sytuuje więc swoje badania w ramach dyscypliny, z którą są one bezpośrednio związane. Jednocześnie wskazuje na przyjęcie perspektywy, w której różnice w funkcjonowaniu neurologicznym człowieka nie są ujmowane wyłącznie jako deficyty czy zaburzenia wymagające korekty. Bowiem neuroróżnorodność zakłada dostrzeganie zróżnicowania sposobów funkcjonowania i potrzeb osób, m.in. osób autystycznych. Taki sposób ujmowania problematyki świadczy o odejściu od deficytowego modelu niepełnosprawności na rzecz perspektywy bardziej podmiotowej i różnorodnej. Proponując bioekologiczne ujęcie rozwoju odwołuje się do rozumienia rozwoju człowieka jako procesu kształtowanego przez wzajemne oddziaływania jednostki i jej środowiska. Zatem funkcjonowanie osoby nie może być

analizowane w oderwaniu od rodziny, szkoły, grupy rówieśniczej, społeczności czy szerszych warunków społeczno-kulturowych. Wskazuje również na bardziej szczegółowy, ekspercki obszar zainteresowań dotyczący określonych aspektów niepełnosprawności. Podkreśla swoją specjalizację badawczą oraz sugeruje, że jej dorobek jest zakorzeniony w rozwiniętym polu „disability studies” i badań nad funkcjonowaniem i doświadczeniami osób z niepełnosprawnościami.

Całość wypowiedzi można odczytać jako deklarację interdyscyplinarności i aktualności podejmowanej problematyki badawczej. Kandydatka przedstawia swoje badania jako znajdujące się na styku kilku perspektyw: pedagogicznej, rozwojowej, neuropsychologicznej/neuroróżnorodnościowej oraz badań nad niepełnosprawnością. Jasno poszerza rangę swoich badań i potencjalny zasięg oddziaływania naukowego. W efekcie chce wykazać, że jej dorobek odpowiada współczesnym przemianom w sposobie myślenia o niepełnosprawności z uwzględnieniem różnorodności neurologicznej, środowiska oraz społecznego kontekstu rozwoju.

Jednak warto zastanowić się, czy zapis Kandydatki wskazuje na usytuowanie jej dorobku badawczego w interdyscyplinarnym i współczesnym nurcie badań nad niepełnosprawnością i rozwojem człowieka, czy jest jedynie deklaracją odwołania do innych dyscyplin i zagadnień, w tym przede wszystkim do neuroróżnorodności i bioekologii?

Dobrze, że pani Moszyńska wyjaśnia w swoim autoreferacie, że w odniesieniu do starszych publikacji z lat 2017–2018 zachowuje historyczne nazewnictwo użyte w tytułach zgodnie z ówczesnym stanem klasyfikacji, natomiast później posługuje się już pojęciem autystycznego spektrum zaburzeń, co wskazuje że autyzm nie jest jednolitą jednostką, lecz obejmuje wiele wariantów i różnych kombinacji objawów.

Przedstawiony do oceny cykl publikacji naukowych Kandydatki zachowuje spójność metodologiczną, ale posiada także walor aplikacyjny istotny dla pedagogiki. Pani M prawidłowo rozpoznaje stopniową zmianę paradygmatu w pedagogiki specjalnej, która polega na odchodzeniu od modelu deficytowego na rzecz ujęcia systemowego, w którym osoba z autystycznym spektrum zaburzeń nie jest postrzegana wyłącznie przez pryzmat swoich indywidualnych cech, ale również w kontekście relacji, oddziaływań instytucjonalnych oraz różnorodnych systemów wsparcia.

Główne pytanie badawcze brzmi: w jaki sposób regulacje prawne, praktyki instytucjonalne oraz stan wiedzy naukowej wpływają na całe życie osób w spektrum, ich możliwości rozwoju czy samostanowienia oraz na ich funkcjonowanie w systemie edukacji, w tym w systemie edukacji włączającej (Autoreferat s. 4).

Należy uznać, że tak postawione pytanie badawcze jest bardzo szerokie, dlatego najlepiej realizować je jako badanie łączące analizę prawa, praktyk instytucjonalnych i literatury naukowej z perspektywą biograficzną osób w spektrum. Kluczowe jest również rozdzielenie dwóch poziomów: jak system jest skonstruowany oraz jak jego działanie jest doświadczane przez osoby w spektrum. Podana wersja pytania badawczego zawiera właściwie kilka pytań. Można to następująco uporządkować: W jaki sposób regulacje prawne, praktyki instytucjonalne oraz stan wiedzy naukowej zmieniają możliwości rozwoju, samostanowienia i uczestnictwa społecznego osób w spektrum autyzmu na różnych etapach życia, ze szczególnym uwzględnieniem ich funkcjonowania w systemie edukacji, w tym edukacji włączającej? Autorka wskazuje trzy czynniki tj.: regulacje prawne, praktyki

instytucjonalne, stan wiedzy naukowej. Podaje również trzy główne obszary skutków: możliwości rozwoju, samostanowienie, uczestnictwo/funkcjonowanie w różnych systemach, szczególnie edukacyjnym.

Autorka wprowadza pojęcie „samostanowienia”, które pozwala połączyć prawo, edukację i całe życie człowieka. Można je analizować poprzez: możliwość dokonywania wyborów, możliwość wyrażania własnego zdania, podejmowanie decyzji, kontrolę nad własnym życiem, możliwość wyznaczania własnych celów, dostęp do informacji, możliwość podejmowania ryzyka, wspomagane podejmowanie decyzji, udział w decyzjach dotyczących edukacji i wsparcia. Wówczas trzeba postawić pytanie: Czy system wspiera samostanowienie osoby w spektrum, czy – nawet działając w dobrej wierze – wytwarza zależność od profesjonalistów i instytucji?

Niestety, Habilitantka stosuje słowo „wpływ” chociaż nie realizuje badania eksperymentalnego lub bardzo rozbudowanego badania podłużnego, zatem słowo „wpływają” pozostaje metodologicznie problematyczne, bowiem sugeruje możliwość ustalenia związku przyczynowego, czego Kandydatka nie dokonuje.

Za cenne należy uznać, iż pani Moszyńska w podanym do oceny tematycznym cyklu badań rezygnuje z fragmentarycznego ujmowania funkcjonowania osób z autystycznym spektrum zaburzeń na rzecz całościowego ujęcia. Proponuje kompleksowy, długofalowy model wsparcia, przygotowany na fundamencie wyników badań jakościowych, analizy danych zastanych a także analizy systemowej. Przedstawiony model łączy perspektywę mikrodoświadczeń edukacyjnych z analizą strukturalnych uwarunkowań procesów diagnostycznych, terapeutycznych i działań ukierunkowanych na aktywizację społeczną i zawodową osób ze spektrum autyzmu.

Kandydatka dobrze rozumie, że skuteczność edukacji uczniów z autystycznym spektrum zaburzeń oraz ich aktywność społeczno-zawodowa są ściśle powiązane z długofalowym wsparciem międzysektorowym, a nie jedynie z pojedynczymi interwencjami szkolnymi, czy jednorazowymi działaniami terapeutycznymi.

Zaproponowany cykl w dużej mierze odpowiada na główne pytanie badawcze postawione przez Kandydatkę, ale odpowiedź jest dość rozproszona. Najmocniej prezentowane są: diagnoza, edukacja, terapia, wsparcie prawne i socjalne, zatrudnienie oraz porównanie z wybranymi krajami europejskimi. Natomiast główny problem badawczy jest szerszy niż udzielona odpowiedź. W monografii Kandydatka koncentruje się raczej na systemie szukając odpowiedzi na następujące pytania: „1. W jaki sposób w Polsce i wybranych krajach europejskich funkcjonuje system edukacji, diagnozy oraz wsparcia instytucjonalnego dla osób z autystycznym spektrum zaburzeń; jakie są różnice i podobieństwa w tych systemach? 2. Jaka jest aktywność zawodowa osób z autystycznym spektrum zaburzeń w Polsce i jak kształtuje się ona na tle wybranych krajów europejskich? 3. Jakie są główne wyzwania i problemy związane z diagnozowaniem, edukacją, instytucjonalną opieką nad osobami ze spektrum autyzmu w Polsce. 4. W jakim zakresie zasadna jest implementacja europejskich rozwiązań systemowych dotyczących osób z autystycznym spektrum zaburzeń w Polsce?” (Autyzm s. 19).

Doceniając podejmowane przez Kandydatkę działań na rzecz rozwoju pedagogiki, konieczne jest również wskazanie na pewne niedostatki, błędy i braki. Mimo deklarowanego odniesienia do „możliwości rozwoju czy samostanowienia” oraz podmiotowości osoby w

spektrum autyzmu w cyklu artykułów i zwłaszcza w monografii pojawiają się raczej terminy: „funkcjonowanie”, „wsparcie”, „terapia”, zaś w mniejszym stopniu występuje odniesienie do osoby jako podmiotu decydującego o własnym życiu. Z perspektywy pedagogiki specjalnej i społecznej potrzebny jest zaprezentowanie np.: podmiotowości, samostanowienia, autonomii, podejmowania decyzji, udziału osoby w planowaniu terapii i edukacji, prawa do wyrażania własnych preferencji, ograniczeń decyzyjności wynikających z praktyk instytucjonalnych.

Zastanawia także fakt, że Kandydatka już w tytule uznaje system diagnozy, edukacji i wsparcia za determinant aktywności zawodowej. Zatem jednoznacznie zakłada z góry, że tak jest. Powinna raczej wprowadzić określenie potencjalny determinant, bowiem badania porównawcze wskazują na znaczne różnice między poszczególnymi państwami w zakresie diagnozy, edukacji włączającej, wsparcia i polityki zatrudnienia osób autystycznych.

W monografii brakuje również perspektywy całego cyklu życia. Wprowadzie rozdział 3.1 „Działania terapeutyczne a wiek” oraz rozdział 4. częściowo to podejmują, ale nie wynika z nich wyraźnie perspektywa całego życia osoby. Jeśli Kandydatka podejmuje problem badawczy z perspektywy „całego życia osób w spektrum”, to dobrze byłoby pokazać przynajmniej w zarysie ciąg życia: wczesne dzieciństwo → edukacja przedszkolna → szkoła → edukacja ponadpodstawowa → dorosłość → praca → samodzielne życie → starzenie się. Obecnie opis mocno koncentruje się na dzieciństwie, diagnozie i edukacji, a mniej wyraźnie ukazuje dorosłość i późniejsze etapy życia.

Problematyczne pozostaje także odniesienie do edukacji włączającej. Bowiem w podrozdziale 4.1. Prawo do edukacji osób z autystycznym spektrum zaburzeń i później w 6.1. Funkcjonowanie w Polsce i w wybranych krajach europejskich systemu edukacji, diagnozy oraz wsparcia instytucjonalnego dla osób autystycznym spektrum zaburzeń... pojawia się odwołanie do edukacji inkluzywnej, ale jest ono niewystarczające.

Nie zastosowano także wyraźnego wskazania i rozróżnienia następujących terminów: „edukacja specjalna”, „edukacja integracyjna”, „edukacja włączająca”, „dostosowania i racjonalne usprawnienia”, „indywidualizacja procesu kształcenia”. W monografii brakuje przedstawienia roli nauczyciela i specjalistów, barier uczestnictwa ucznia w klasie, współpracy szkoły z rodziną, udziału ucznia w podejmowaniu decyzji dotyczących jego edukacji i przejścia między etapami edukacyjnymi. Wydaje się, iż lepsze byłoby przynajmniej ujęcie podrozdziału 4.1 jako Prawo do edukacji i edukacja włączająca osób w spektrum autyzmu. Jeśli Autorce zależało na skoncentrowaniu się na edukacji włączającej.

Kolejna kwestia to „praktyki instytucjonalne”, które podkreśla w głównym pytaniu badawczym Kandydatka. Tymczasem w treści przedstawia przede wszystkim systemy wsparcia i nie eksponuje praktyk jako takich. Warto byłoby pokazać różnicę między: tym, co przewidują przepisy → tym, jak działają instytucje → tym, czego faktycznie doświadcza osoba w spektrum. To niezwykle ważne, bo samo istnienie prawa do edukacji czy wsparcia nie oznacza jeszcze, że prawo jest skutecznie realizowane.

Rozdział 1 i 2 monografii pokazują stan wiedzy dotyczący etiologii, definicji i diagnozy. Brakuje jednak mocniejszego pokazania: jak przemiana założeń naukowych zmienia sposób postrzegania, diagnozowania, edukowania i wspierania osób w spektrum. Należy to uznać za istotne, ponieważ w pytaniu badawczym stan wiedzy naukowej występuje obok prawa i praktyk instytucjonalnych.

*E. Osuch*

Konstrukcja sześciu rozdziałów monografii jest logiczna: Kandydatka przedstawia czym jest spektrum autyzmu i jak jest rozumiane, jak jest diagnozowane, leczone, terapeutyzowane, jakie jest wsparcie w Polsce, jak wygląda to w innych krajach. Na koniec szczegółowo wskazuje jakie wynikają z tego wnioski. Problem polega raczej na tym, że pytanie badawcze jest bardziej „osobocentryczne” niż udzielona na nie odpowiedź.

Należy dodać, że aktualne badania europejskie dotyczące systemu diagnozy, edukacji i wsparcia osób w spektrum autyzmu analizują nie tylko wskazane elementy oraz poziom zatrudnienia, lecz także przejście od edukacji do pracy, szkolenia zawodowe, job coaching, dostosowanie miejsca pracy oraz wsparcie pracodawców. Szczególnie z perspektywy pedagogiki społecznej w monografii brakuje odniesienia do tego etapu. Osoby w spektrum autyzmu najczęściej mają trudność ze znalezieniem i utrzymaniem pracy. Jeśli pracują, często wykonują pracę poniżej swoich kwalifikacji. Tymczasem posiadają wiele mocnych stron w kontekście zawodowym: wysokie umiejętności analityczne, nieszablonowy sposób myślenia, wysoką etykę pracy, umiejętność długotrwałego skupienia się i koncentrację na szczegółach.

Habilitantka umiejętnie uchwyciła jak zorganizowany jest system diagnozy, terapii i wsparcia osób w spektrum w Polsce i jak wygląda to na tle Europy, jednak mimo deklaratywnie wskazywanego ujęcia humanistycznego i podmiotowego niejednoznacznie odpowiada na pytanie: w jako sposób ten system wpływa na życie, rozwój, sprawczość i samostanowienie konkretnych osób?

Dopełnieniem monografii jest cykl artykułów naukowych pani Małgorzaty Moszyńskiej, które stanowią istotne uzupełnienie przedstawionych w niej badań, dlatego zasadne jest ich szczegółowe omówienie. W odniesieniu do dwóch prac: „Zmiany w populacji osób w spektrum autyzmu...” (badanie z ośrodka w Olsztynie) oraz „Changes in the population of people with autism spectrum disorder in Poland between 2012 and 2023” należy stwierdzić, że wykorzystują podobną logikę analizy danych zastanych. Kilka uwag krytycznych. Autorka w pierwszym artykule wskazuje na „zmiany w populacji osób w spektrum autyzmu”, gdy faktycznie badana jest: populacja osób korzystających ze świadczeń konkretnego centrum w Olsztynie. Bowiem liczba osób w bazie ośrodka zależy nie tylko od rzeczywistej liczby osób autystycznych, ale również od innych czynników: dostępności diagnostyki, liczby specjalistów, zmian organizacyjnych placówki, zasad finansowania, skierowań, świadomości rodziców, zmian prawnych, możliwości przyjęcia pacjentów. Autorka częściowo sama to zauważa i wyraźnie stwierdza, że wyników nie można uogólniać ze względu na ograniczenie danych do jednego ośrodka.

Artykuł „Uczeń z zespołem Aspergera w aspekcie środowiska szkoły ogólnodostępnej w narracji własnej oraz w opiniach nauczycieli”. Najważniejszą zaletą badań jest odejście od perspektywy wyłącznie diagnostycznej. Autorka słusznie pyta nie tylko: jakie są deficyty ucznia z zespołem Aspergera? ale przede wszystkim: jak uczeń sam doświadcza szkoły? To jest bardzo istotne z punktu widzenia pedagogiki specjalnej, ponieważ szkoła nie jest wyłącznie miejscem realizacji programu nauczania, ale środowiskiem relacji, przynależności, statusu, bezpieczeństwa i kształtowania tożsamości. Autorka pokazuje interesujący paradoks: uczniowie mogą doświadczać odrzucenia, samotności czy przemocy rówieśniczej, a równocześnie pozytywnie oceniać szkołę jako instytucję. W badaniu uczniowie podkreślali, że lubią szkołę, nauczycieli i przebywanie w jej przestrzeni, mimo problemów społecznych. To rozróżnienie jest metodologicznie i pedagogicznie ważne.

Problemem metodologicznym pozostaje mała próba badawcza, gdyż 11 osób jest liczbą wystarczającą dla pewnego rodzaju eksploracyjnego badania jakościowego, ale nie pozwala wyciągać wniosków o „uczniach z zespołem Aspergera” jako grupie. W artykule pojawiają się liczne opinie nauczycieli, w których uczniowie są określani m.in. jako „trudni”, a ich zachowania interpretowane są przez nauczycieli jako problemy z zachowaniem, uwagą czy komunikacją. Autorka interpretuje część tych opisów jako przejaw niedostatecznych kompetencji nauczycieli. To może być trafna interpretacja, ale nie wynika ona automatycznie z przytoczonego materiału. Zatem to raczej ilustracyjny materiał jakościowy niż rygorystyczna analizę porównawczą perspektywy ucznia i nauczyciela.

„Środowisko szkoły w narracjach uczniów z zespołem Aspergera – wnioski z badań”. Niniejszy artykuł wykorzystuje ten sam materiał badawczy: 11 chłopców, w wieku 13–18 lat. Nie należy traktować obu artykułów jako dwóch niezależnych badań empirycznych. To dwa opracowania tego samego projektu badawczego, co ma znaczenie przy ocenie dorobku naukowego, ponieważ liczba publikacji nie jest równoznaczna z liczbą niezależnych badań. Autorka wyraźnie wskazuje, że interesuje ją znaczenie nadawane szkole przez samych uczniów, a nie zewnętrzna diagnoza ich funkcjonowania, co można uznać za metodologicznie adekwatne. Pojawia się jednak problem z pojęciem „determinowania”. Autorka pisze o relacji doświadczeń z rówieśnikami i nauczycielami z oceną szkoły w sposób sugerujący zależność przyczynową. Jednak badanie jakościowe oparte na narracjach nie pozwala jednoznacznie ustalić związku przyczynowego.

Artykuł „Doświadczenie życia przez mężczyznę z autystycznym spektrum zaburzeń” to najciekawsza metodologicznie praca z analizowanego zestawu, ale również posiada poważne ograniczenia. Publikacja z 2025 r. analizuje biograficzną narrację dorosłego mężczyzny, który diagnozę otrzymał dopiero w dorosłości. Autorka wykorzystuje biograficzny wywiad narracyjny Fritza Schützego oraz analizę pól tematycznych związaną z koncepcją Arona Gurwitscha. Niniejsze badanie daje dostęp do czegoś, czego nie dają klasyczne badania diagnostyczne: do retrospektywnej rekonstrukcji znaczenia diagnozy dla tożsamości. Pani Małgorzata Moszyńska jasno prezentuje, że diagnoza może działać nie tylko jako etykieta kliniczna, ale jako: narzędzie reinterpretacji własnej biografii, wyjaśnienie wcześniejszych doświadczeń, sposób organizowania tożsamości, podstawa nowych strategii radzenia sobie. To bardzo wartościowa perspektywa pedagogiczna. Badanie jednej osoby jest studium przypadku / analizą pojedynczej biografii i jest całkowicie dopuszczalne w badaniach jakościowych. Problem zaczyna się dopiero wtedy, kiedy wnioski zaczynają mieć charakter ogólny. Z jednej narracji można bardzo dobrze odpowiedzieć: Jak ten konkretny mężczyzna konstruuje znaczenie swojej diagnozy? Nie można natomiast odpowiedzieć: Jak diagnoza ASD wpływa na trajektorie życia dorosłych osób autystycznych? To wymagałoby co najmniej wielu przypadków i analizy porównawczej. Materiał narracyjny może pokazywać, że narrator postrzega własną przeszłość jako źródło obecnych trudności. Nie oznacza to jednak, że badacz może stwierdzić istnienie obiektywnej relacji deterministycznej. Sama Autorka przytacza w narracji m.in. problemy zdrowotne, drugą diagnozę, trudności zawodowe, relacyjne oraz społeczne. Autorka łączy: biograficzny wywiad narracyjny Fritza Schützego, fenomenologiczne podejście, analizę pól tematycznych Gurwitscha. Niniejsza kombinacja podejść nie jest błędem. Natomiast problem tkwi w tym, że Autorka powinna w artykule zdecydowanie dokładniej wyjaśniać: co jest metodą generowania materiału, co jest metodą

analizy, a co jest ramą epistemologiczną. W pracy można je łączyć, ale należy bardzo precyzyjnie opisać ich wzajemną relację.

W materiałach ujawnia się problem języka medyczno-deficytowego. W starszych pracach pojawiają się sformułowania typu: „schorzenie”, „objawy”, „deficyty”, „niepełnosprawność, jaką jest zespół Aspergera”, „przewyciężenie trudności funkcjonowania w pryzmacie niepełnosprawności”. W kontekście współczesnych studiów nad autyzmem można to uznać za język częściowo przestarzały. Co ważne, jest tu pewna niespójność: empiryczna część badań jest podmiotowa i skoncentrowana na narracji osoby autystycznej, ale interpretacyjna warstwa tekstu momentami wraca do modelu deficytowego. Mimo powyższych zastrzeżeń należy dostrzec w tych publikacjach bardzo wartościowy wspólny motyw: Autorka konsekwentnie próbuje „oddać głos” osobie autystycznej. W badaniu realizowanym w szkole: uczeń mówi, czym jest dla niego szkoła. W badaniu biograficznym: dorosły mężczyzna opowiada, czym dla niego jest własna biografia i diagnoza. W badaniach ilościowych: osoba autystyczna przestaje być wyłącznie „przypadkiem klinicznym”, a staje się częścią populacji wymagającej odpowiedniego systemu edukacji i wsparcia. Stanowi to istotny walor analizowanego dorobku z perspektywy pedagogicznej. Jednak problemem jest przechodzenie od opisu do interpretacji, a następnie od interpretacji do twierdzeń ogólnych. Schemat pojawia się kilkakrotnie: niewielka próba → interesujące obserwacje → szeroka interpretacja → rekomendacja systemowa. W badaniach jakościowych można wyciągać ważne wnioski, ale ich głębia nie oznacza generalizowalności.

W przedstawionym do oceny cyklu badawczym Pani Małgorzata Moszyńska podejmuje ważną i słabo reprezentowaną problematykę doświadczeń osób w spektrum autyzmu, szczególnie w zakresie funkcjonowania szkolnego i konstruowania tożsamości w dorosłości. Ich istotnym walorem jest wykorzystanie perspektywy podmiotowej oraz metod jakościowych adekwatnych do badania subiektywnych znaczeń nadawanych doświadczeniom. Ograniczenia dotyczą przede wszystkim niewielkich i silnie selektywnych prób, ograniczonej możliwości transferu wyników, niedostatecznie szczegółowego opisu procedur analitycznych oraz miejscami nadmiernego rozszerzania wniosków poza zakres danych. W pracach opartych o metodologię ilościową zasadniczym problemem jest utożsamianie danych dotyczących osób zarejestrowanych lub korzystających ze świadczeń z szerszą kategorią populacji osób z ASD oraz niewystarczające rozdzielenie wzrostu wykrywalności od rzeczywistego wzrostu częstości występowania.

Cykl można uznać za wartościowe poznawczo, ważne pedagogicznie i interesujące metodologicznie badania jakościowe, ale o ograniczonej mocy generalizacyjnej oraz z pewnymi problemami w przechodzeniu od materiału empirycznego do szerokich wniosków. Największym atutem badań pani Małgorzaty Moszyńskiej jest perspektywa podmiotowa i próba zrozumienia doświadczenia osoby autystycznej.

Co ważne, w analizowanych publikacjach cyklu widać dość wyraźną ewolucję warsztatu: narracja jakościowa → porównanie perspektywy ucznia i nauczyciela → analiza biograficzno-fenomenologiczna dorosłej osoby → analiza danych. Niewątpliwą wartością podejmowanych przez Kandydatkę badań jest konsekwentne przesuwanie punktu ciężkości z opisu osoby autystycznej przez specjalistę na perspektywę samej osoby. Szczególnie wartościowe są zatem teksty dotyczące narracji uczniów oraz biografii dorosłego mężczyzny.

*E. Oseuk*

Przeprowadzona ocena cyklu publikacji wskazuje, że podejmowana problematyka charakteryzuje się bardzo wysokim znaczeniem poznawczym i społecznym, szczególnie w kontekście współczesnych wyzwań pedagogiki specjalnej oraz potrzeby pogłębiania wiedzy dotyczącej funkcjonowania osób ze spektrum autyzmu. Na pozytywną ocenę zasługuje również oryginalność podejmowanych problemów badawczych oraz wysoka wartość praktyczna analiz, które mogą stanowić podstawę do doskonalenia oddziaływań edukacyjnych i wspierających.

Zastosowanie metod jakościowych można uznać za adekwatne do charakteru części podejmowanych problemów, zwłaszcza w odniesieniu do doświadczeń i perspektywy osób ze spektrum autyzmu. Jednocześnie warto wskazać na umiarkowaną transparentność procedur badawczych, co ogranicza możliwość pełnej oceny rzetelności procesu badawczego oraz jego replikowalności. Dobór próby, szczególnie w badaniach o charakterze jakościowym, uzasadnia ostrożność w zakresie przenoszenia uzyskanych wyników na szerszą populację. Analizy jakościowe są poznawczo interesujące i dostarczają wartościowego materiału interpretacyjnego, jednak miejscami wymagają większej rygorystyczności metodologicznej, w szczególności w zakresie jednoznacznego opisu procedur analitycznych, uzasadnienia przyjętych kategorii oraz rozgraniczenia danych empirycznych od ich interpretacji.

Ostrożność w formułowaniu wniosków jest w poszczególnych publikacjach nierówna. W części prac wnioski pozostają adekwatne do zgromadzonego materiału empirycznego, natomiast w innych można dostrzec tendencję do formułowania konkluzji wykraczających poza zakres możliwości interpretacyjnych zastosowanej metodologii. Dodatkowo aktualność części podstaw teoretycznych, zwłaszcza w starszych publikacjach, należy ocenić jako problemową z perspektywy dynamicznego rozwoju współczesnych koncepcji autyzmu i pedagogiki specjalnej.

Całościowo cykl publikacji należy ocenić jako wartościowy poznawczo i praktycznie, o dobrej wartości naukowej, przy jednoczesnej metodologicznej niejednorodności. Jego istotnym walorem jest koncentracja na problematyce ważnej społecznie oraz próba ukazania doświadczeń osób ze spektrum autyzmu z perspektywy pedagogicznej. Ograniczenia dotyczą przede wszystkim transparentności procedur badawczych, możliwości generalizacji wyników, rygorystyczności części analiz oraz nierównego poziomu ostrożności w formułowaniu wniosków. Zastrzeżenia te nie przekreślają wartości cyklu, lecz muszą zostać uwzględnione przy ocenie jego znaczenia dla rozwoju pedagogiki specjalnej.

W dorobku naukowym pani dr Małgorzaty Moszyńskiej można dostrzec elementy podejścia interdyscyplinarnego, przejawiające się w podejmowaniu problematyki osób ze spektrum autyzmu z perspektywy wykraczającej poza pedagogikę specjalną. Analizowane zagadnienia sytuowane są w szerszym polu problemowym, obejmującym m.in. uwarunkowania rozwoju i funkcjonowania osób z autyzmem, środowisko edukacyjne, doświadczenia życiowe oraz społeczne konsekwencje niepełnosprawności.

Na uwagę zasługuje zatem próba łączenia perspektywy pedagogicznej z ustaleniami innych dziedzin, zwłaszcza w odniesieniu do złożonych uwarunkowań funkcjonowania osób w spektrum autyzmu. Podejście takie odpowiada współczesnemu sposobowi ujmowania niepełnosprawności i zaburzeń rozwojowych, które wymagają uwzględniania jednocześnie wymiaru indywidualnego, edukacyjnego, społecznego i środowiskowego. Jednocześnie zakres tej interdyscyplinarności należy ocenić krytycznie. Samo odwoływanie się do

terminologii, ustaleń lub wyników badań z medycyny, psychologii czy nauk o zdrowiu nie przesądza jeszcze o interdyscyplinarnym charakterze badań. Interdyscyplinarność występuje, kiedy dochodzi do rzeczywistej integracji odmiennych perspektyw teoretycznych i metodologicznych oraz do wypracowania na tej podstawie nowych sposobów wyjaśniania analizowanego problemu. W przypadku ocenianego dorobku silniej zaznacza się natomiast wieloperspektywiczność i kontekst interdyscyplinarny niż pełna integracja interdyscyplinarna. Można uznać, że dorobek pani Małgorzaty Moszyńskiej wykazuje umiarkowany, lecz wyraźny wymiar interdyscyplinarny, przy zachowaniu dominującej orientacji pedagogicznej. Jego wartość polega na podejmowaniu problemów pedagogiki specjalnej w powiązaniu z szerszym kontekstem społecznym, psychologicznym i zdrowotnym, choć stopień integracji tych perspektyw nie zawsze uzasadnia określanie całego dorobku jako interdyscyplinarnego.

#### **4. Ocena działalności dydaktycznej i organizacyjnej**

Habilitantka realizuje zajęcia dydaktyczne w Instytucie Pedagogiczno-Językowym Akademii Nauk Stosowanych w Elblągu oraz Wydziału Nauk Społecznych, Uniwersytetu Gdańskiego m.in. biomedyczne podstawy logopedii, dysartria, dysglosja - podstawy teoretyczne, elementy integracji sensorycznej, praca z dzieckiem ze spektrum autyzmu. Realizuje seminaria dyplomowe i pozostaje opiekunem prac licencjackich i magisterskich.

Kandydatka podejmuje różnorodne działania w zespołach specjalistycznych oraz organizacjach związanych z procesami diagnozy, terapii i różnorodnego wsparcia osób z niepełnosprawnościami, co ułatwia jej współtworzenie procedur edukacyjno-diagnostyczno-terapeutyczne a także przygotowywanie systemowych rozwiązań na rzecz osób z niepełnosprawnością. Należy do organizacji międzynarodowych, np.: międzynarodowej organizacji Autism-Europe, której celem jest wspieranie praw osób z autyzmem i stała dążenie do poprawy jakości ich życia; do Stowarzyszenia „Pomoc i Wsparcie Dzieciom w Chirurgicznym Szczękowo-Twarzowym i Rekonstrukcyjnym Leczeniu Wad Twarzoczaszki”; która służy podnoszeniu jakości życia tej grupy pacjentów oraz ich integrację społeczną.

Dodatkowo silnie łączy swoją działalność badawczą z czynną praktyką kliniczną jak również ze stałym kształceniem nauczycieli i rodziców pacjentów. Od 2007 roku Kandydatka podejmuje się popularyzowania wiedzy, przy czym (zgodnie z autoreferatem) większość działań zrealizowała we współpracy z Wydziałem Zdrowia i Polityki Społecznej Urzędu Miasta Olsztyna przed uzyskaniem stopnia doktora. W późniejszym okresie są jedynie odniesienia do dwóch wydarzeń. 6 lutego 2018 r. miała wystąpienie „Interdyscyplinarny model opieki nad dzieckiem z wadą rozwojową twarzoczaszki” w ramach seminarium „Dbając o rozwój mowy dziecka” podczas obchodów Europejskiego dnia logopedy w Instytucie Pedagogiczno-Językowym PWSZ w Elblągu a 26 marca 2018 roku w „Spotkaniu z ekspertem” w Klubie Aktywnej Rodziny PAJACYK popularyzowała wiedzę z zakresu logopedii.

Kandydatka aktywnie uczestniczyła w konferencjach naukowych i środowiskowych, jednak na podstawie dostępnych informacji nie jest możliwe jednoznaczne rozróżnienie wydarzeń o charakterze stricte naukowym od przedsięwzięć o profilu popularyzatorskim lub upowszechniającym wiedzę.

Pozytywnie warto odnotować przyznanie Kandydatce Odznaki Honorowej za Zasługi dla Województwa Warmińsko-Mazurskiego, która jest regionalnym wyróżnieniem samorządowym za działalność zawodową, społeczną i publiczną przyczyniającą się do rozwoju województwa. Fakt ten wskazuje na dostrzeżenie przez władze regionalne znaczenia podejmowanej przez Kandydatkę aktywności oraz jej szerszego, społecznego wymiaru. Jednocześnie wyróżnienie to należy traktować jako element oceny aktywności społecznej i środowiskowej, a nie jako bezpośredni miernik poziomu osiągnięć naukowych.

## 5. Konkluzja

Całościowa analiza dorobku, a zwłaszcza cyklu publikacji naukowych pani dr Małgorzaty Moszyńskiej wskazuje, że przedstawiony dorobek naukowy koncentruje się na problematyce funkcjonowania osób ze spektrum autyzmu, istotnej zarówno z perspektywy poznawczej, jak i społecznej. Szczególne miejsce zajmują w nim zagadnienia dotyczące doświadczeń osób z autyzmem, ich funkcjonowania w środowisku edukacyjnym oraz przemian zachodzących w obrębie tej populacji. Podejmowana problematyka jest osadzona w dziedzinie nauk medycznych i nauk społecznych, szczególnie dyscyplinie pedagogika w zakresie pedagogiki specjalnej i pozostaje istotna z perspektywy współczesnych kierunków rozwoju badań i aktualnych potrzeb poznawczych tej subdyscypliny a także doskonalenia praktyki pedagogicznej. Można uznać, że dorobek pani Moszyńskiej wykazuje umiarkowany, lecz wyraźny wymiar interdyscyplinarny, przy zachowaniu dominującej orientacji pedagogicznej. Za istotny walor analizowanego dorobku należy uznać konsekwentne uwzględnianie perspektywy osób z autyzmem oraz podejmowanie próby rekonstrukcji ich doświadczeń w kontekście funkcjonowania społecznego i edukacyjnego. Monografia oraz powiązany z nią cykl artykułów tworzą względnie spójny obszar zainteresowań badawczych, którego wartość zwiększa potencjał aplikacyjny przeprowadzonych analiz. Wyniki tych badań mogą znaleźć zastosowanie w projektowaniu i doskonaleniu oddziaływań pedagogicznych, edukacyjnych oraz form wsparcia adresowanych do osób ze spektrum autyzmu.

Stwierdzam, że pani dr Małgorzata Moszyńska wykazała się dojrzałością badawczą, dydaktyczną i organizacyjną. Jej dorobek i osiągnięcia naukowe spełniają wymagania ustawowe, bowiem stanowią znaczny wkład w rozwój pedagogiki zgodnie z art. 219 ustawy z dnia 20 lipca 2018 r. Prawo o szkolnictwie wyższym i nauce (t. j. Dz. U. z 2024 r., poz. 1571 z późn. zm.) dlatego wnoszę do Rady Dyscypliny Pedagogiki Uniwersytetu Gdańskiego o dalsze procedowanie postępowania awansowego w sprawie nadania dr Małgorzacie Moszyńskiej stopnia doktora habilitowanego w dziedzinie nauk społecznych w dyscyplinie pedagogika.

Elżbieta Osewska

Prof. dr hab. Elżbieta Osewska  
Katedra Pedagogiki  
Wydział Nauk Humanistycznych i Społecznych  
Akademia Tarnowska